

Egy tolerancia-kutatás elméleti és gyakorlati nehézségei

Bertók Rózsa

Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Filozófia Tanszék

H-7624 Pécs, Ifjúság u. 6.

bertokr@freemail.hu

Összefoglalás: Az egyetemi oktatókból és hallgatókból álló kutatócsoportunk tolerancia-kutatása a nemzeti –és etnikai kisebbségekkel foglalkozó konferenciák előkészítő munkálataiból indult meg. A csoportba bölcsész végzettségűek, közgazdászok, jogászok és szociológia ill. filozófia és angol szakos végzős hallgatók vannak.

Azzal a nehézséggel találtuk szembe magunkat, hogy a határon belüliek és a határon túli magyarok a találkozások során beszélgetni sem tudnak a toleranciáról, mert mindenki a saját definíciója szerint használja. Ezért először elméleti vonatkozásban kellett rendezni a fogalom körüli bonyodalmakat, majd történetileg tekintettük át azt, hogy Európában milyen tolerancia-értelmeknek van hagyománya. Végül empirikus módon is közelítettünk: kérdőíven a tolerancia megmutatkozásának különböző területeit igyekeztünk feltárni és megtudni, vajon milyen természetűek a definíciós különbségek a határon innen és túl, valamint, hogy milyen hátterekkel vannak összefüggésben az intoleranciák.

A mai tolerancia szinteket fiatalok körében, 18-30 közötti mintán vizsgáltuk. Megkérdeztünk mindenkit a saját toleranciájáról és arról is, hogy mit ért tolerancián, majd kérdeztünk a gyerekkori tapasztalatairól, a fizikai tolerancia-szintjéről, a kisebbségekkel, idegenekkel, másságokkal kapcsolatos intoleranciákról. A kérdőívek értékelése folyamatban van, egyelőre a megkérdezetteknek a magukra vonatkozó tolerancia-képét hasonlítottuk össze az élethelyzetekben adott válaszaikkal. A későbbiekben fogjuk vizsgálni a nemek, a testvérek száma, a vallás, az iskolai végzettség, a lakóhely, vagyoni helyzet, a baráti kör összefüggéseit az intoleranciákkal. Ezek után a kérdőíveket egy másik szempont szerint is feldolgozzuk, ami szinte előhívja azt a személyt, aki a válaszokat adta, mert úgy látjuk, hogy olyan beszédek az adatok összességükben, hogy kiadnak egy jellemrajzot.

Elméleti megfontolások: A tolerancia kizárólag vallásra vonatkozásából a 17. sz. végére Európában politikai fogalommá lett, ugyanakkor a fogalommal kapcsolatos problémák felteszik a kérdéseiket a filozófiának, etikának, s ezzel az embertudományokkal kapcsolatos emberi természet-kutatások tartozásaira hívják fel a figyelmet. Az emberi természet nagyformátumú elemzése a 18. században elakadtak, utoljára két, egymásra is ható szerző David Hume és Adam Smith tollából származnak a témával hosszasan és komolyan foglalkozó, elemző írások (Értekezés az emberi természetről és Az erkölcsi érzelmek elmélete).

Ezen kívül, bizonyos szaktudományok is adósak maradtak e téma feltáró analizálásával, jelesül a pszichológia, a szociálpszichológia és a pszichiátria. Ennek következtében állt elő a helyzet, hogy sokáig az amerikai kísérletek és az amerikai kutatók befolyásolták az európai közönséget az emberi természetről szóló elméleteikkel és magyarázataikkal (a mai napig az Aronson – könyv, illetve Zimbardo kísérleteinek film-változata a legközismertebb a témában).

A *fogalom* filozófiai-etikai megközelítése önmagában is problémás, mert egyrészt *viszony-fogalomról* van szó terjedelmi (érvényességi) és vonatkozási problémákkal; másrészt *kölcsönösségi fogalomról* is szó van; harmadrészt az első kettőből adódóan *relatív* is a fogalom. A fogalom azért problematikus, mert általánosságban nem lehet róla semmit sem mondani, még az a kézenfekvőnek tűnő gondolat is megbukhat egyetlen példán, hogy a

tolerancia pozitív. A tolerancia vonatkozása soha nem elhanyagolható kérdés, mert rosszat tolerálni rossz eredménnyel jár, jót nem tolerálni szintén rossz, jót eltérni jó, rosszat nem tolerálni szintén jó. A konkrét minőségek vizsgálata nélkül nehéz az eligazodás. Mégis a legsúlyosabb nehézséget a mai európai gondolkodásban a hibás értelmezésből fakadó gyakorlat, a *személyesítés* jelenti, jelesül az a helytelen gondolkodás, mely nem egy-egy cselekedetet, egy-egy haj- vagy ruhaviseletet nem tolerál, hanem kizárja a létrehozóját, a viselőjét. Nem mindegy, hogy valaki a halat nem tolerálja a saját étkezésében, vagy a halevőket bélyegzi meg és rekeszti ki, nem mindegy, hogy valaki egy pártpolitikát nem tolerál, vagy nem tolerálja a személyeket, akik annak értelmében politizálnak. (Bövebben: Bertók, 2005)

A türelem terjedelme soha nem lehet parttalan, ez az egyik legnyomósabb érv a tolerancia vizsgálatának szükségessége mellett. A végtelen tolerancia elpusztíthatja magát a tolerálót, sőt, magát a toleranciát is. A tolerancia paradoxonjának nevezi Karl Popper ezt a helyzetet. (Comte-Sponville, 1998) Az erények elemzését föl vállaló könyv „kis”, „hézagos”, de mégiscsak erénynek tartja a türelmet. (Comte-Sponville: Kis könyv a nagy erényekről, 1998) A tolerancia a szeretethez vezető út első állomása, mely úton ott kell lennie szolidaritásnak is. A szolidaritás magatartásbiológiai gyökereit vizsgálja Tóth Péter (Vigilia@communio.hcb.hu). E szerint az ember képes másokkal közösséget vállalni és másokkal közösségben élni. A szolidaritás a társas lét folyamán fejlődött ki, a közösségi együttműködés fejlődése az utódgondozás fontosságában mutatkozik meg és abban, hogy az ember egyre jobban alkalmazkodóbbá vált a sikeres utódlás érdekében. A társas lét minden szempontból előnyösebb a magányos életnél, még akkor is, ha a társiasság konfliktusos, hátrányokkal jár és lemondást kíván. Ha a társiasság magatartásbiológiai alapokon áll, akkor jó okunk van megvizsgálni, hogy milyen társadalmi hatásokra torzul vagy vész el ez az érzés és milyen tényezők együttállása kell a felerősödéséhez.

Történeti áttekintés: Sokáig a tolerancia csak a vallásra vonatkozóan jelent meg a társadalmak történetében. Ennek megfelelően N. **Cusanus** a vallási megbékéléstről írt *A hit békéjéről* c. művében, szerinte az egyetlen vallás lenne a megoldása az emberek összebékítésének, amit a *coincidentia oppositorum* filozófiai tételével gondolt megvalósítani. **Ficino** és **Mirandola** az emberi természet hasonlóságairól, a másik ember iránti tiszteletéről és szeretetről értekeztek. **Grotius**nak, a nemzetközi jog első megfogalmazójának kikerülhetetlen témát jelentett a különbözőségek (vallási, gazdasági, területi) egyesítése; az ő természetjogi elképzelése nem nélkülözhetette a toleranciát. **Spinoza** és **Bayle** különbözőképpen, de szintén foglalkoztak a türelem kérdésével. Végül, **John Locke** volt, aki a fenti szerzőket is felhasználva, fordulatot adott a tolerancia történetének két okból is: 1. a *Levél a vallási türelemről* című írásában konkrétan közli, hogy kiket rekeszt ki ő a tolerálandók közül, jelesül a jó erkölcsök rombolóit; a polgári kiváltságokat követelőket; a katolikusokat; az ateistákat. 2. A későbbi írások egyike, az *Értekezés a polgári kormányzatról*, szakít a vallási diskurzusok égisze alatt formálódó tolerancia-fogalommal, mikoris a politikai szabadság kérdésévé válik az európai protestantizmus problematikája. A későbbi időszakban a bevezetett fogalmak arról tanúskodnak, hogy léteznie kell a különbözőségek elfogadásának a világpolgári státuszban, a hospitalizáció elvében, az egyetemességben, az emberi méltóságban, az örök béke gondolatában. (I. Kant) Majd a Kan utáni időszak társadalmából a gazdasági kirekesztődés miatt (K. Marx nyomán), a politikai különállás okán (Lukács György etikai írásaiban) lett fontos kérdéssé a tolerancia. A mai közös Európa (a kisebbségek kapcsán) és a globalizáció (amerikai-európai értékegyeztető vagy rivalizáló) folyamatai szintén megkerülhetetlenül hozzák felszínre a kérdést. Szinte tökéletesen foglalja össze az alábbi idézet Európa, a politika, a filozófia, az etika és az emberi természet vizsgálatának történeti összefüggéseit:

„... a politikai filozófia II. világháború utáni reneszánszában a következő három felismerés játszott szerepet: 1. a pozitívista korszak talán legfontosabb tétele, a tények és értékek megkülönböztetése a nyugati civilizáció morális hanyatlásához járult hozzá; 2. ez a morális hanyatlás a náciizmus és a kommunizmus előtt egyengette az utat; 3. miközben a modern politikatudomány lényegtelen dolgokról egyre kifinomultabb elemzéseket adott, s a lényeges kérdések – például az emberi természet, zsarnokság, szabadság, stb. – háttérbe szorultak.” (Lánczi, 2000)

Hipotézisek

A kérdőív segítségével a következő dilemmákra kerestük a választ: igaz-e, hogy a mai magyar fiatalok nem toleránsak és ez miben érhető tetten. Természetesen a dilemmáink hipotézisekben öltöttek testet, csak a téma természetéből adódóan elég szélsőségeseknek tűnnek az előfeltevések. A többségében fiatalokból álló kutatócsoportunk néhány kérdésben nehezen talált közös nevezőt. A minta azért 18 és 30 év közötti, mert ez a korosztály jár iskolába és nagyjából az iskolákban, kollégiumokban voltak elérhetőek.

A mai Európában szinte naponta megfogalmazódik a különböző események kapcsán, hogy *a fiatalok intoleránsak*. Ezt tettük első helyre, tudva közben azt is, hogy mi jellemzi a tolerancia-fogalmat. Így hangsúlyos lett a kérdőívben a konkrétság: definiált szituációban, élethelyzetben, valóságos relációkba kérdeztünk a fizikai természetű, a gyerekkorban tapasztalt és követendő, a kisebbségekkel, idegenekkel, másságokkal kapcsolatos türelem szintjeiről. Általában négy skálán határoztuk meg a válaszlehetőségeket, máshol konkrétan megfogalmazott szövegek közül választották ki a legmegfelelőbbet.

A korábbi kisebbségi kutatásaink kapcsán volt egy olyan hipotézisünk is, mi szerint *a magát toleránsnak mondó* fiatal, valóban az fizikai értelemben, a pozitív gyerekkori élményei alapján vagy mert épp tudatosan küzd a negatív példa ellen, ugyanakkor *a legvégtetesebben intoleráns* egy konkrét kisebbséggel vagy a szexuális másságokkal kapcsolatban, esetleg a saját barátai is rasszistának tartják.

A kezdeti eredmények táblázatokban

875 db értékelhetően kitöltött kérdőív statisztikai és keresztábrái:

1. Nemek megoszlása

Nem	Fő	Százalék
Férfi	278	31,77%
Nő	597	68,23%
Összesen	875	100,00%

2. Lakóhely megoszlása

Lakóhely	Fő	Százalék	Valós százalék
Ciprus	2	0,23%	0,23%
Horvátország	12	1,37%	1,37%
Magyarország	531	60,69%	60,82%
Románia	128	14,63%	14,66%
Szerbia Montegro	74	8,46%	8,48%
Szlovákia	118	13,49%	13,52%
Ukrajna	8	0,91%	0,92%
Összesen	873	99,77%	100,00%

Hiányzó	2	0,23%
Mindösszesen	875	100,00%

3. Kérdésekre adott válaszok megoszlása

9. Te toleránsnak tartod magad?	Fő	Százalék	Valós százalék
Igen, mindig az vagyok.	80	9,14%	9,18%
Igen, gyakran vagyok az.	543	62,06%	62,34%
Igen, néha az vagyok.	230	26,29%	26,41%
Nem, szinte sohasem vagyok az.	18	2,06%	2,07%
Összesen	871	99,54%	100,00%
Hiányzó	4	0,46%	
Mindösszesen	875	100,00%	

15. Ha bevásárlásnál és/vagy postai ügyletek intézésekor Előtted sokan várnak, mit teszel?	Fő	Százalék	Valós százalék
Türelmesen kivárom a soromat.	260	29,71%	29,78%
Kivárom a soromat, de Magamba fojtom a véleményemet.	246	28,11%	28,18%
Kivárom a soromat, de megmondom a véleményemet.	57	6,51%	6,53%
Néha várok egy kicsit, de ha nem halad a sor feladom.	230	26,29%	26,35%
Nem váraozok. Inkább visszamegyek máskor.	63	7,20%	7,22%
Én képtelen vagyok váraozni, ezért mással intéztetem el.	17	1,94%	1,95%
Összesen	873	99,77%	100,00%
Hiányzó	2	0,23%	
Mindösszesen	875	100,00%	

20. Változott-e a szüleid türelme Veled kapcsolatban a gyerekkorodhoz képest?	Fő	Százalék	Valós százalék
Nem változott: türelmesek, mint voltak.	411	46,97%	47,51%
Nem változott: türelmetlenek, mint voltak.	41	4,69%	4,74%
Megváltozott: türelmesebbek, mint voltak.	343	39,20%	39,65%
Megváltozott: türelmetlenebbek, mint voltak.	70	8,00%	8,09%
Összesen	865	98,86%	100,00%
Hiányzó	10	1,14%	
Mindösszesen	875	100,00%	

23a. Hogyan büntetnéd a gyerekedet, ha hazudna Neked?	Fő	Százalék	Valós százalék
Sehogy	87	9,94%	10,81%
Megszidnám	554	63,31%	68,82%
Korlátoznám a szabadságát	156	17,83%	19,38%
Veréssel	8	0,91%	0,99%
Összesen	805	92,00%	100,00%
Hiányzó	70	8,00%	
Mindösszesen	875	100,00%	

23b. Hogyan büntetnéd a gyerekedet, ha lopna Tőled?	Fő	Százalék	Valós százalék
Sehogy	69	7,89%	8,66%
Megszidnám	256	29,26%	32,12%
Korlátoznám a szabadságát	410	46,86%	51,44%
Veréssel	62	7,09%	7,78%
Összesen	797	91,09%	100,00%
Hiányzó	78	8,91%	
Mindösszesen	875	100,00%	

23c. Hogyan büntetnéd a gyerekedet, ha részegen jönne haza?	Fő	Százalék	Valós százalék
Sehogy	157	17,94%	19,36%
Megszidnám	375	42,86%	46,24%
Korlátoznám a szabadságát	257	29,37%	31,69%
Veréssel	22	2,51%	2,71%
Összesen	811	92,69%	100,00%
Hiányzó	64	7,31%	
Mindösszesen	875	100,00%	

23d. Hogyan büntetnéd a gyerekedet, ha kábítószerrel találtnál nála?	Fő	Százalék	Valós százalék
Sehogy	128	14,63%	17,41%
Megszidnám	143	16,34%	19,46%
Korlátoznám a szabadságát	352	40,23%	47,89%
Veréssel	112	12,80%	15,24%
Összesen	735	84,00%	100,00%
Hiányzó	140	16,00%	
Mindösszesen	875	100,00%	

15. Ha bevásárlásnál és/vagy postai ügyletek intézésekor Előtted sokan várnak, mit teszel?

9. Te toleránsnak tartod magad?	Türelmesen kivárom a soromat.	Kivárom a soromat, de Magamba fojtom a véleményemet.	Kivárom a soromat, de megmondom a véleményemet.	Néha várok egy kicsit, de ha nem halad a sor feladom.	Nem várokozok. Inkább visszamegyek máskor.	Én képtelen vagyok várokozni, ezért mással intéztetem el.	Összesen
Igen, mindig az vagyok.	10 12,50%	14 17,50%	17 21,25%	1 1,25%	35 43,75%	3 3,75%	80 100,00%
Igen, gyakran vagyok az.	26 4,79%	146 26,89%	151 27,81%	10 1,84%	179 32,97%	31 5,71%	543 100,00%
Igen, néha az vagyok.	25 10,92%	64 27,95%	72 31,44%	6 2,62%	42 18,34%	20 8,73%	229 100,00%
Nem, szinte sohasem vagyok az.	2 11,11%	5 27,78%	6 33,33%	0,00%	2 11,11%	3 16,67%	18 100,00%
Összesen	63 7,24%	229 26,32%	246 28,28%	17 1,95%	258 29,66%	57 6,55%	870 100,00%

A két kérdésre adott válaszok között gyenge negatív (Gamma=-0,129), ám szignifikáns (p=0,007) kapcsolat van. Azaz valaki minél toleránsabbnak mondja magát, annál kevésbé toleránsan viselkedik.

20. Változott-e a szüleid türelme Veled kapcsolatban a gyerekkorodhoz képest?

9. Te toleránsnak tartod magad?	Nem változott: türelmesek, mint voltak.	Nem változott: türelmetlenek, mint voltak.	Megváltozott: türelmesebbek, mint voltak.	Megváltozott: türelmetlenebbek, mint voltak.	Összesen
Igen, mindig az vagyok.	48 60,00%	3 3,75%	23 28,75%	6 7,50%	80 100,00%
Igen, gyakran vagyok az.	255 47,57%	22 4,10%	220 41,04%	39 7,28%	536 100,00%
Igen, néha az vagyok.	96 41,92%	15 6,55%	98 42,79%	20 8,73%	229 100,00%
Nem, szinte sohasem vagyok az.	10 55,56%	1 5,56%	2 11,11%	5 27,78%	18 100,00%
Összesen	409 47,39%	41 4,75%	343 39,75%	70 8,11%	863 100,00%

A kereszttáblában nem fedezhető fel szignifikáns (p=0,886) kapcsolat.

20. Változott-e a szüleid türelme Veled kapcsolatban a gyerekkorodhoz képest?	Átlag*	Fő	Szórás
Nem változott: türelmesek, mint voltak.	2,166	409	0,651
Nem változott: türelmetlenek, mint voltak.	2,341	41	0,656
Megváltozott: türelmesebbek, mint voltak.	2,230	343	0,569
Megváltozott: türelmetlenebbek, mint voltak.	2,343	70	0,740
Együtt	2,214	863	0,629

* 1- Igen, mindig az vagyok, 2- Igen, gyakran vagyok az, 3- Igen, néha az vagyok, 4- Nem, szinte sohasem vagyok az. Értékekre átlaga, azaz minél alacsonyabb, annál toleránsabbnak vallja magát.

Feltételezve a 9-es kérdésre adott válaszok lineáris skálán való mérhetőségét sincs szignifikáns ($p=0,065$) kapcsolat a két kérdésre (9., 20.) adott válaszok között.

20. Változott-e a szüleid türelme Veled kapcsolatban a gyerekkorodhoz képest?	Átlag*	Fő	Szórás
Türelmesek	2,195	752	0,615
Türelmetlenek	2,342	111	0,707
Együtt	2,214	863	0,629

* 1- Igen, mindig az vagyok, 2- Igen, gyakran vagyok az, 3- Igen, néha az vagyok, 4- Nem, szinte sohasem vagyok az. Értékekre átlaga, azaz minél alacsonyabb, annál toleránsabbnak vallja magát.

Azonban, ha összevonjuk a következő kategóriákat: „Nem változott: türelmesek, mint voltak.” és „Megváltozott: türelmesebbek, mint voltak.” „Türelmes”-sé, valamint „Nem változott: türelmetlenek, mint voltak.” és „Megváltozott: türelmetlenebbek, mint voltak.” „Türelmetlenné”, akkor a két változó közötti vegyes kapcsolat erőssége 0,078, szignifikanciája 0,022.

9. Te toleránsnak tartod magad?	23a. Hogyan büntetnéd a gyerekedet, ha hazudna Neked?				
	Sehogy	Megszidnám	Korlátoznám a szabadságát	Veréssel	Összesen
Igen, mindig az vagyok.	6 8,33%	49 68,06%	16 22,22%	1 1,39%	72 100,00%
Igen, gyakran vagyok az.	62 12,50%	346 69,76%	87 17,54%	1 0,20%	496 100,00%
Igen, néha az vagyok.	18 8,22%	145 66,21%	50 22,83%	6 2,74%	219 100,00%
Nem, szinte sohasem vagyok az.	1 5,88%	13 76,47%	3 17,65%	0,00%	17 100,00%
Összesen	87 10,82%	553 68,78%	156 19,40%	8 1,00%	804 100,00%

A keresztátlában nem fedezhető fel szignifikáns ($p=0,090$) kapcsolat.

23b. Hogyan büntetnéd a gyerekedet, ha lopna Tőled?

9. Te toleránsnak tartod magad?	Sehogy	Megszidnám	Korlátoznám a szabadságát	Veréssel	Összesen
Igen, mindig az vagyok.	8 11,11%	21 29,17%	42 58,33%	1 1,39%	72 100,00%
Igen, gyakran vagyok az.	49 10,02%	160 32,72%	245 50,10%	35 7,16%	489 100,00%
Igen, néha az vagyok.	12 5,50%	69 31,65%	111 50,92%	26 11,93%	218 100,00%
Nem, szinte sohasem vagyok az.	0,00%	6 35,29%	11 64,71%	0,00%	17 100,00%
Összesen	69 8,67%	256 32,16%	409 51,38%	62 7,79%	796 100,00%

A két kérdésre adott válaszok között gyenge pozitív (Gamma=0,122), ám szignifikáns (p=0,024) kapcsolat van. Azaz valaki minél toleránsabbnak mondja magát, annál toleránsabban viselkedik a gyermekével, ha lopna tőle.

23c. Hogyan büntetnéd a gyerekedet, ha részegen jönne haza?

9. Te toleránsnak tartod magad?	Sehogy	Megszidnám	Korlátoznám a szabadságát	Veréssel	Összesen
Igen, mindig az vagyok.	16 21,05%	40 52,63%	18 23,68%	2 2,63%	76 100,00%
Igen, gyakran vagyok az.	99 19,92%	237 47,69%	153 30,78%	8 1,61%	497 100,00%
Igen, néha az vagyok.	38 17,27%	91 41,36%	79 35,91%	12 5,45%	220 100,00%
Nem, szinte sohasem vagyok az.	4 23,53%	7 41,18%	6 35,29%	0,00%	17 100,00%
Összesen	157 19,38%	375 46,30%	256 31,60%	22 2,72%	810 100,00%

A két kérdésre adott válaszok között gyenge pozitív (Gamma=0,131), ám szignifikáns (p=0,015) kapcsolat van. Azaz valaki minél toleránsabbnak mondja magát, annál toleránsabban viselkedik a gyermekével, ha az részegen jönne haza.

23d. Hogyan büntetnéd a gyerekedet, ha kábítószerrel találod nála?

9. Te toleránsnak tartod magad?	Sehogy	Megszidnám	Korlátoznám a szabadságát	Veréssel	Összesen
Igen, mindig az vagyok.	16 23,88%	17 25,37%	29 43,28%	5 7,46%	67 100,00%
Igen, gyakran vagyok az.	90 20,09%	89 19,87%	219 48,88%	50 11,16%	448 100,00%
Igen, néha az vagyok.	21 10,34%	35 17,24%	93 45,81%	54 26,60%	203 100,00%
Nem, szinte sohasem vagyok az.	1 6,25%	2 12,50%	10 62,50%	3 18,75%	16 100,00%
Összesen	128 17,44%	143 19,48%	351 47,82%	112 15,26%	734 100,00%

A két kérdésre adott válaszok között gyenge pozitív ($\Gamma=0,291$), ám szignifikáns ($p=0,000$) kapcsolat van. Azaz valaki minél toleránsabbnak mondja magát, annál toleránsabban viselkedik a gyermekével, ha kábítószerrel találja nála.

Megfigyelve a 23-as kérdéscsoport és a vallott tolerancia szintje közötti összefüggést, látható, hogy minél súlyosabb gyermekkel kapcsolatos problémáról van szó, annál markánsabb kapcsolat fedezhető fel a két kérdésre adott válaszok között

2. Meg tudnál-e nevezni olyan csoportot, csapatot, együttest, szervezetet, közösséget, kisebbséget, akit egyáltalán nem szívelsz?	3. Vannak olyan ismerőseid, akik megvetik, kirekesztik a tőlük különböző bőrszínű, vallású, pártállású embereket?					
	Egy sincs.	Egy ilyen ismerék.	Néhányan vannak.	Sok ilyen van.	Szinte mind ilyen.	Összesen
Egyet sem	43 37,07%	9 7,76%	56 48,28%	8 6,90%	0 0,00%	116 100,00%
Egyet	37 38,54%	12 12,50%	43 44,79%	4 4,17%	0 0,00%	96 100,00%
Néhányat	105 21,65%	37 7,63%	300 61,86%	42 8,66%	1 0,21%	485 100,00%
Többet	20 16,26%	7 5,69%	77 62,60%	18 14,63%	1 0,81%	123 100,00%
Sokat	4 8,51%	2 4,26%	31 65,96%	10 21,28%	0 0,00%	47 100,00%
Összesen	209 24,11%	67 7,73%	507 58,48%	82 9,46%	2 0,23%	867 100,00%

A két kérdésre adott válaszok között pozitív közepes erejű ($\Gamma=0,313$), szignifikáns ($p=0,000$) kapcsolat van. Azaz valaki minél több olyan csoportot, csapatot, együttest, szervezetet, közösséget, kisebbséget tudna megnevezni, akit egyáltalán nem szível, annál több olyan ismerőse van, aki megveti, kirekeszti a tőlük különböző bőrszínű, vallású, pártállású embereket.

2. Meg tudnál-e nevezni olyan csoportot, csapatot, együttest, szervezetet, közösséget, kisebbséget, akit egyáltalán nem szívelsz?	8. Vannak-e személyes tapasztalataid a fizikai kényszerítéssel, vagy erőszakkal kapcsolatban?				
	Nem, nincsenek.	Igen egy van.	Igen, néhány van.	Igen, több van.	Összesen

Egyet sem	81 70,43%	10 8,70%	19 16,52%	5 4,35%	115 100,00%
Egyet	61 63,54%	11 11,46%	19 19,79%	5 5,21%	96 100,00%
Néhányat	288 59,50%	44 9,09%	111 22,93%	41 8,47%	484 100,00%
Többet	75 61,48%	6 4,92%	24 19,67%	17 13,93%	122 100,00%
Sokat	18 38,30%	3 6,38%	15 31,91%	11 23,40%	47 100,00%
Összesen	523 60,53%	74 8,56%	188 21,76%	79 9,14%	864 100,00%

A két kérdésre adott válaszok között gyenge pozitív ($\text{Gamma}=0,181$), ám szignifikáns ($p=0,000$) kapcsolat van. Azaz valaki minél több olyan csoportot, csapatot, együttest, szervezetet, közösséget, kisebbséget tudna megnevezni, akit egyáltalán nem szível, annál több személyes tapasztalata van a fizikai kényszerítéssel, vagy erőszakkal kapcsolatban.

3. Vannak olyan ismerőseid, akik megvetik, kirekesztik a tőlük különböző bőrszínű, vallású, pártállású embereket?	8. Vannak-e személyes tapasztalataid a fizikai kényszerítéssel, vagy erőszakkal kapcsolatban?				
	Nem, nincsenek.	Igen egy van.	Igen, néhány van.	Igen, több van.	Összesen
Egy sincs.	141 68,12%	15 7,25%	16 7,73%	35 16,91%	207 100,00%
Egy ilyen ismerek.	40 58,82%	14 20,59%	3 4,41%	11 16,18%	68 100,00%
Néhányan vannak	301 59,60%	38 7,52%	49 9,70%	117 23,17%	505 100,00%
Sok ilyen van.	40 48,19%	7 8,43%	10 12,05%	26 31,33%	83 100,00%
Szinte mind ilyen.	2 100,00%	0 0,00%	0 0,00%	0 0,00%	2 100,00%
Összesen	524 60,58%	74 8,55%	78 9,02%	189 21,85%	865 100,00%

A két kérdésre adott válaszok között gyenge pozitív ($\Gamma=0,163$), ám szignifikáns ($p=0,002$) kapcsolat van. Azaz valakinek minél több olyan ismerőse van, aki megveti, kirekeszti a tőlük különböző bőrszínű, vallású, pártállású embereket, annál több személyes tapasztalata van a fizikai kényszerítéssel, vagy erőszakkal kapcsolatban.

8. Vannak-e személyes tapasztalataid a fizikai kényszerítéssel, vagy erőszakkal kapcsolatban?	20. Változott-e a szüleid türelme Veled kapcsolatban a gyerekkorodhoz képest?				
	Nem változott: türelmesek, mint voltak.	Nem változott: türelmetlenek, mint voltak.	Megváltozott: türelmesebbek, mint voltak.	Megváltozott: türelmetlenebbek, mint voltak.	Összesen
Nem, nincsenek.	282 54,34%	22 4,24%	171 32,95%	44 8,48%	519 1
Igen egy van	32 43,24%	3 4,05%	37 50,00%	2 2,70%	74 1
Igen, néhány van.	66 35,11%	13 6,91%	92 48,94%	17 9,04%	188 1
Igen, több van.	26 33,33%	3 3,85%	42 53,85%	7 8,97%	78 1
Összesen	406 47,26%	41 4,77%	342 39,81%	70 8,15%	859 1

A kereszt táblában gyenge ($\Lambda=0,104$), szignifikáns ($p=0,006$) kapcsolat van.

18. Szívesen élnél olyan országban, ahol minden második ember fekete vagy sárga bőrű?*	3. Vannak olyan ismerőseid, akik megvetik, kirekesztik a tőlük különböző bőrszínű, vallású, pártállású embereket?					
	Egy sincs	Egy ilyen ismerék	Néhányan vannak	Sok ilyen van	Szinte mind ilyen	Összesen
Igen	123 27,58%	40 8,97%	243 54,48%	40 8,97%	0 0,00%	446 100,00%
Nem	83 20,39%	28 6,88%	253 62,16%	41 10,07%	2 0,49%	407 100,00%
Összesen	206 24,15%	68 7,97%	496 58,15%	81 9,50%	2 0,23%	853 100,00%

* Összevonva az „Igen” és az „Inkább igen” kategória „Igen”-né, valamint a „Nem” és az „Inkább nem” kategória „Nem”-mé. A két kérdésre adott válaszok között gyenge pozitív ($\Gamma=0,162$), szignifikáns ($p=0,006$) kapcsolat van. Azaz valaki szívesen élne olyan országban, ahol minden második ember fekete, vagy sárga bőrű annak kevesebb olyan ismerőse van, aki megveti, kirekeszti a tőlük különböző bőrszínű, vallású, pártállású embereket.

18. Szívesen élnél olyan országban, ahol minden második ember fekete vagy sárga bőrű?*	8. Vannak-e személyes tapasztalataid a fizikai kényszerítéssel, vagy erőszakkal kapcsolatban?				
	Nem, nincsenek.	Igen egy van.	Igen, néhány van.	Igen, több van.	Összesen
Igen	261 58,52%	39 8,74%	106 23,77%	40 8,97%	446 100,00%
Nem	259 63,95%	34 8,40%	77 19,01%	35 8,64%	405 100,00%
Összesen	520 61,10%	73 8,58%	183 21,50%	75 8,81%	851 100,00%

* Összevonva az „Igen” és az „Inkább igen” kategória „Igen”-né, valamint a „Nem” és az „Inkább nem” kategória „Nem”-mé. A keresztátlában nem fedezhető fel szignifikáns ($p=0,116$) kapcsolat.

18. Szívesen élnél olyan országban, ahol minden második ember fekete vagy sárga bőrű?*	20. Változott-e a szüleid türelme Veled kapcsolatban a gyerekkorodhoz képest?				
	Nem változott: türelmesek, mint voltak.	Nem változott: türelmesek, mint voltak.	Nem változott: türelmesek, mint voltak.	Nem változott: türelmesek, mint voltak.	Nem változott: türelmesek, mint voltak.
Igen	219 48,88%	23 5,13%	176 39,29%	30 6,70%	448 100,00%
Nem	187 46,17%	18 4,44%	161 39,75%	39 9,63%	405 100,00%
Összesen	406 47,60%	41 4,81%	337 39,51%	69 8,09%	853 100,00%

* Összevonva az „Igen” és az „Inkább igen” kategória „Igen”-né, valamint a „Nem” és az „Inkább nem” kategória „Nem”-mé. A keresztátlában nem fedezhető fel szignifikáns ($p=0,278$) kapcsolat.

Magyarországi vagy?	2. Meg tudnál-e nevezni olyan csoportot, csapatot, együttest, szervezetet, közösséget, kisebbséget, akit egyáltalán nem szívelsz?					
	Egyet sem	Egyet	Néhányat	Többet	Sokat	Egyet sem
Igen	63 11,91%	61 11,53%	302 57,09%	80 15,12%	23 4,35%	529 100,00%

Nem	54 15,79%	36 10,53%	185 54,09%	43 12,57%	24 7,02%	342 100,00%
Összesen	117 13,43%	97 11,14%	487 55,91%	123 14,12%	47 5,40%	871 100,00%

A kereszttáblában nem fedezhető fel szignifikáns ($p=0,884$) kapcsolat.

3. Vannak olyan ismerőseid, akik megvetik, kirekesztik a tőlük különböző bőrszínű, vallású, pártállású embereket?

Magyarországi vagy?	Egy sincs	Egy ilyen ismerék	Néhányan vannak	Sok ilyen van	Szinte mind ilyen	Összesen
Igen	111 21,02%	40 7,58%	314 59,47%	62 11,74%	1 0,19%	528 100,00%
Nem	98 28,57%	28 8,16%	195 56,85%	21 6,12%	1 0,29%	343 100,00%
Összesen	209 24,00%	68 7,81%	509 58,44%	83 9,53%	2 0,23%	871 100,00%

A kereszttáblában nem fedezhető fel szignifikáns ($p\approx 1,000$) kapcsolat.

8. Vannak-e személyes tapasztalataid a fizikai kényszerítéssel, vagy erőszakkal kapcsolatban?

Magyarországi vagy?	Nem, nincsenek.	Igen egy van.	Igen, néhány van.	Igen, több van.	Összesen
Igen	321 60,80%	40 7,58%	120 22,73%	47 8,90%	528 100,00%
Nem	205 60,29%	34 10,00%	69 20,29%	32 9,41%	340 100,00%
Összesen	526 60,60%	74 8,53%	189 21,77%	79 9,10%	868 100,00%

A kereszttáblában nem fedezhető fel szignifikáns ($p\approx 1,000$) kapcsolat.

9. Te toleránsnak tartod magad?

Magyarországi vagy?	Igen, mindig az vagyok.	Igen, gyakran vagyok az.	Igen, néha az vagyok.	Nem, szinte sohasem vagyok az.	Összesen
Igen	49 9,26%	350 66,16%	119 22,50%	11 2,08%	529 100,00%
Nem	31 9,06%	193 56,43%	111 32,46%	7 2,05%	342 100,00%
Összesen	80 9,18%	543 62,34%	230 26,41%	18 2,07%	871 100,00%

A kereszttáblában nem fedezhető fel szignifikáns ($p\approx 1,000$) kapcsolat.

15. Ha bevásárlásnál és/vagy postai ügyletek intézésekor Előtted sokan várnak, akkor türelmesen kivárom a soromat?

Magyarországi vagy?	Türelmesen kivárom a soromat.	Kivárom a soromat, de Magamba fojtom a véleményemet.	Kivárom a soromat, de megmondom a véleményemet.	Néha várok egy kicsit, de ha nem halad a sor feladom.	Nem várok. Inkább visszamérek mások után.
Igen	23 4,33%	137 25,80%	148 27,87%	8 1,51%	17 33,7%
Nem	40 11,70%	93 27,19%	98 28,65%	9 2,63%	81 23,6%
Összesen	63 7,22%	230 26,35%	246 28,18%	17 1,95%	266 29,7%

A keresztábrában nem fedezhető fel szignifikáns ($p=0,203$) kapcsolat.

18. Szívesen élnél olyan országban, ahol minden második ember fekete vagy sárga bőrű?

Magyarországi vagy?	Nem	Inkább nem	Inkább igen	Igen	Összesen
Igen	36 6,91%	213 40,88%	163 31,29%	109 20,92%	521 100,00%
Nem	28 8,33%	130 38,69%	79 23,51%	99 29,46%	336 100,00%
Összesen	64 7,47%	343 40,02%	242 28,24%	208 24,27%	857 100,00%

A keresztábrában nem fedezhető fel szignifikáns ($p\approx 1,000$) kapcsolat.

20. Változott-e a szüleid türelme Veled kapcsolatban a gyerekkorodhoz képest?

Magyarországi vagy?	Nem változott: türelmesek, mint voltak.	Nem változott: türelmesek, mint voltak.	Nem változott: türelmesek, mint voltak.	Nem változott: türelmesek, mint voltak.	Nem változott: türelmesek, mint voltak.
Igen	254 48,11%	24 4,55%	207 39,20%	43 8,14%	508 100,00%
Nem	157 46,59%	17 5,04%	136 40,36%	27 8,01%	337 100,00%
Összesen	411 47,51%	41 4,74%	343 39,65%	70 8,09%	871 100,00%

A keresztábrában nem fedezhető fel szignifikáns ($p\approx 1,000$) kapcsolat

Irodalom

- Bertók Rózsa (2005): Tolerancia – kultúra – etika. In.:Jogállam – gazdálkodás – kisebbség. (szerk.: Trautmann). Aula, 2005
- Comte-Sponville, André (1998): Kis könyv a nagy erényekről. Osiris
- Gábrityné – Mirnics (szerk.)(2003): Kisebbségi létjelenségek. Szabadka
- Kovács – Németi (szerk.) (2002): Szeptember 11. Balassi
- Lánczi András (2000): a XX. Század politikai filozófiája. Pallas-Attraktor
- Mirnics Zsuzsa (szerk.)(2002): Tértfoglaló. Kishegyes
Vigilia@communio.hcb.hu
- Wessely Anna (szerk.)(2003): A kultúra szociológiája. Osiris
- Szépe – Derényi (szer.) (1999): Nyelv, hatalom, egyenlőség. Corvina
- Szabó – Bauer – Laki – Nemeskéri (szerk) (2002): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Bp.